

Обоснованы методологические основы мониторинга инфраструктуры национальной экономики в условиях глобализации. Систематизированы разнообразные подходы к оценке инфраструктуры национальной экономики, с целью повышения конкурентоспособности национальной экономики в условиях глобализации.

Ключевые слова: методология, мониторинг, национальная экономика, инфраструктура, глобализация.

Methodological bases of monitoring of infrastructure of national economy are reasonable in the conditions of globalization. The various going is systematized near the estimation of infrastructure of national economy, with the aim of increase of competitiveness of national economy in the conditions of globalization.

Keywords: methodology, monitoring, national economy, infrastructure, globalization.

УДК 339.544.025

І. Т. КИЩАК, Ю. І. КИЩАК

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

О. В. БОЖОК

Академія митної справи України

ОРГАНІЗАЦІЙНО-АДМІНІСТРАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНИМИ ОРГАНАМИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

Досліджено обсяги та тенденції експортно-імпоротної діяльності суб'єктів у зовнішньоекономічній сфері України; визначені шляхи удосконалення організаційно-адміністративного забезпечення митними органами їх діяльності. Обґрунтовані загальні принципи оптимізації митного контролю та оформлення на підставі подальшого реформування системи адміністрування податків із врахуванням інтересів підприємств-суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та інтересів держави.

Ключові слова: митниця, митна процедура, експорт, імпорт, суб'єкт господарювання, зовнішньоекономічна діяльність.

Постановка проблеми. Сучасні світові інтеграційні процеси, осторонь яких не залишається Україна, актуалізують питання зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання, які здійснюють наявні та налагоджують нові зовнішньоекономічні відносини в інших країнах.

Реалізуючи своє право на ведення бізнесової діяльності суб'єктами господарювання здійснення зовнішньоекономічних зв'язків проводиться на виконання та в рамках упродовження «Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» та реалізації Національного плану дій на 2013 рік щодо впровадження зазначеної «Програми...». В організаційно-управлінській сфері реалізація плану дій забезпечується Комітетом з економічних реформ, одним з напрямів цього плану є «Міжнародна економічна інтеграція», яка визначена відповідним Указом Президента України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням вдосконалення процедури митного контролю присвячені дослідження Т. Корневої

[10]; спрощення податкового та митного адміністрування О.Амоці, В. Ляшенко, Н. Осадчої [9]; співробітництва України і Європейського Союзу у галузі митної справи Я.Гудова [4]. Попередніми дослідженнями проаналізовано діяльність Миколаївської митниці у забезпеченні зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання, з яких 564 підприємств держави в 2011 році здійснювали експортні операції через її структурні підрозділи [1, с. 485–491].

Невирішені частини проблеми. Враховуючи значимість питання для країни здійснення зовнішньоекономічної діяльності та необхідність створення відповідних умов для її забезпечення в частині митного контролю є доцільним дослідження ефективності функціонування окремих митниць держави, що і обумовило мету дослідження.

Основні результати дослідження. Україна у вимірі європейських держав – п'ята за кількістю населення та перша за розмірами території. Країни СНД та ЄС займають місце найбільших торгових партнерів України, території єї держави проходять чотири з десяти міжна-

родних транспортних коридорів загальноєвропейської мережі та два з п'яти євразійських транспортних коридорів.

Наявна територіально-географічна інфраструктура для здійснення економічної діяльності дозволяє суб'єктам підприємницької діяльності держави реалізувати своє право у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Зовнішньоекономічні відносини виникають у суб'єкта господарювання при здійсненні ним зовнішньоекономічної діяльності, що визначається як господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном та (або) робочою силою. До митних процедур відносяться операції, що пов'язані зі здійсненням митного контролю за переміщенням товарів та транспортних засобів через митний кордон України, їх митного оформлення, справляння передбачених законодавством податків і зборів. Митний контроль здійснюється у формах, передбачених Митним кодексом України (2012р.), а результатом проведення процедур митного контролю є повнота надходжень митних платежів, базою для яких є митна вартість товарів та транспортних засобів. Наявність відповідної нормативно-правової бази, яка врегулює зовнішньоекономічні відносини, дає підстави для здійснення суб'єктами підприємницької експортно-імпоротної діяльності.

За січень-жовтень 2012 року обсяги експорту та імпорту товарів України становили відповідно 57,2 та 69,9 млрд дол. США і зросли проти відповідного періоду 2011 року на 2,8 та 4,4%. Від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 12,8 млрд дол. США (при 11,4 млрд дол. США в 2011 році), а коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 0,82 (при 0,83 у 2011 році). Досягнення зазначених показників з зовнішньоторговельних операцій забезпечувалося результатами діяльності держави з партнерами 212 країн світу.

До країн СНД було експортовано 37% усіх товарів, до країн ЄС – 24,2% (відповідно 38,5 та 27,0% у 2011 році). Серед країн СНД головними торговими партнерами (як у експорті так і імпорті товарів) виступили країни Митного союзу (Російська Федерація, республіки Білорусь та Казахстан). Серед країн-членів ЄС найвагоміші експортні поставки товарів здійснювалися до Польщі, Італії, Німеччини, Угор-

щини та Іспанії. Серед найбільших країн-партнерів експорт товарів збільшився до Єгипту (у 2,6 рази), Казахстану (на 46,4%), Білорусії (16%), Індії (6,4%). При цьому одночасно скоротився до Італії (на 25,2%), Російської Федерації (9,9%) та Польщі (6,2%). Із країн СНД імпортовано 41,5% усіх товарів, країн ЄС – 30,5% (відповідно 45,6 та 30,9% у 2011 році). Найвагоміші імпорتنі надходження товарів до держави здійснювали країни ЄС (Німеччина, Польща, Італія, Франція, Чехія). Збільшилися імпорتنі поставки з Білорусії (на 33,1%), Китаю (29,5%), США (20,3%), Італії (19,4%), Польщі (11,3%), одночасно зменшилися на 4,8% з Російської Федерації [2].

Зазначені дані щодо від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі товарами України в 2011 та 2012 роках свідчать про диспропорцію обсягів експорту та імпорту товарів, переважання імпорту над експортом. До традиційних методів подолання дисбалансів відносяться поліпшення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, імпортозаміщення, підвищення продуктивності праці, покращення структури імпорту та інше. Поряд з цим питома вага сировинного імпорту в 2012 році перевищувала 50% від загального. Технологічна продукція інвестиційного спрямування не перевищувала 15%, споживчі товари – 35%. Характерним є те, що зберігається не сприятлива для держави тенденція щодо імпорту не тільки дорогих автомобілів й екзотичних продуктів – бананів, а й сировини, яка видобувається в країні, продуктів, які переробляються, техніки, яку здатні виготовляти самостійно. Попри розвинену хімічну галузь (її частка у ВВП країни становить 1,95%) імпортується до 90% засобів захисту рослин, поряд з потужним машинобудівним сектором імпортується до 80% зернозбиральних комбайнів та легкових автомобілів. Не досконалою для країни є і структура експорту: за останні десять років експорт до Китаю зріс більше ніж у 30 разів: мінеральної сировини, недорогочінних металів, продуктів хімічної промисловості. В імпорті переважають технології, технічні засоби, устаткування, текстиль. Нерівноцінність торгівлі в 2012 році призвела до одержання понад 3 млрд дол. США негативного сальдо до України [3].

Міжнародне співробітництво у галузі митної справи в Україні належить до основних

завдань митних органів України (регіональні митниці та митниці), що підпорядковуються спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади в галузі митної справи – колишній Державній митній службі України [4, с. 45–48]. Тут слід мати на увазі, що нині, внаслідок реформування державних адміністративних органів в державі, утворено Міністерство доходів і зборів України, яке об'єднало функції Державної податкової служби України та Державної митної служби України в частині адміністрування податків і зборів. Міністерство наділене повноваженнями контролю нарахування і сплатою податків та зборів, дотримання ліцензійних умов, за станом санітарно-епідемічних, ветеринарних, фітосанітарних і екологічних характеристик вантажів, які оформляються для перетину кордону.

Серед 27 митних органів держави через Чопську митницю у 2012 році суб'єктами підприємницької діяльності імпортовано товарів на суму 5,5 млрд грн (порівняно з 2011 роком обсяги оподаткованого імпорту зросли на 6,7%), до державного бюджету надійшло 1,5 млрд грн (з них понад 90% спрямовано до обласного бюджету). Досягнення зростання обсягів оподаткованого імпорту забезпечено за рахунок зміни в номенклатурі імпорту, зокрема збільшення комплектуючих для комплектації транспортних засобів та обсягів нафтопродуктів (митні платежі з імпорту комплектуючих становили 365,9 млн грн; митного оформлення нафтопродуктів – 205,5 млн грн; інших товарів – 908,8 млн грн). Діяльність митниці характеризується зростанням на 98% обсягів митних платежів, одержаних із традиційної номенклатури імпорту товарів (кузови та комплектуючі для комплектації автомобілів, двигуни, тягачі, меблі, вироби з пластмаси) [5].

На 40% (проти 2011 року) збільшилося надходження митних платежів у 2012 році на Яготинській митниці: з головних сухопутних воріт України до країн ЄС до державного бюджету надійшло 2,9 млрд грн. Нарощування надходжень митних платежів відбулося за рахунок збільшення кількості оформлених транспортних засобів на 18,3 тис. одиниць на суму 220,8 млн грн. Обсяги імпорту, що підлягав оподаткуванню, в 2012 році за вартісними та ваговими параметрами зросли практично на

третину у порівнянні з 2011 роком [6]. На митному посту «Луцьк» спільно з прикордонниками виявлено та затримано товарів, що переміщувалися з порушенням законодавства, на суму понад 35 млн грн, аналогічне на митному посту «Лужанка» – 1,2 млн грн [5].

Тільки в січні 2013 року морський та річковий порти, які здійснюють свою діяльність в межах Херсонської митниці, переробили 213,5 тис. тонн експортних та імпорتنих товарів (майже втричі більше ніж за аналогічний період 2012 року). При цьому експорт (в основному за рахунок зернової продукції) на 200 тис. тонн перевищив імпорт. Від суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, котрі користуються послугами цих портів, до бюджету надійшло 25,5 млн грн митних платежів [7].

За результатами діяльності в I кварталі 2013 року Львівська митниця перерахувала до державного бюджету понад 1,0 млрд грн, що на 132,0 млн грн більше в порівнянні з 2012 роком. За цей період зовнішньоекономічні операції здійснювали більше 2,5 тис. підприємств, якими переміщено через кордон товарів на суму на 865,0 млн дол. США. За географічною структурою найбільше товарів підприємства Львівської області експортували до Польщі (35%), Німеччини (12%), Російської Федерації (11%) та Данії (7%). Імпорт товарів здійснювався найчастіше з Польщі (49%), Німеччини (13%), Франції та Угорщини (по 4%). Зростання кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності обумовлено запровадженням проекту «Електронна митниця»: 72% декларацій оформлено за процедурою електронного декларування (в 2012 році – лише 17%) [8].

За січень – березень 2013 року Чопською митницею перераховано до державного бюджету 322,0 млн грн (на 4,0 млн грн більше 2012 року), з яких 293,0 млн грн спрямовано до обласного бюджету. За аналізуємий період зовнішньоекономічні операції здійснювали 863 підприємства Закарпаття; в зоні діяльності митниці імпортовано товарів, які підлягали оподаткуванню, на суму 150 млн дол. США загальною вагою 73,0 тис. тонн (на 49% більше 2012 року); оформлення декларацій за електронним варіантом здійснено на 70% (проти 4% у 2012 році); надання права здійснення попереднього документального контролю спростило процедуру та час на оформлення

вантажів на кордоні; між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та митницею не виникало суттєвих і значних непорозумінь.

Досягнення зазначених показників є результатом вжиття заходів спрямованих на підвищення рівня організаційної роботи з адміністрування податків і зборів, посилення контролю при митному оформленні за правильністю визначення митної вартості, класифікації та країни походження товарів. Встановлення в місцях проходження митних процедур відеокамер, що фіксують на електронні носії проходження людей, вантажів та транспорту забезпечило однозначно позитивний ефект. Спрощення процедури митного оформлення передбачає декларування товарів і транспортних засобів шляхом використання електронної митної декларації та інших електронних документів. Електронна декларація здійснюється як самим підприємством, якому належать товари і транспортні засоби, так і уповноваженим ним митним брокером. Нормативно-правовими актами з питань державної митної справи не встановлено обмежень щодо подання митному органу електронної митної декларації. Із набуттям чинності нового Митного кодексу України використання такого способу декларування є простішим. Представники бізнесу без обмежень спроможні здійснювати декларування у електронному вигляді у всіх митних режимах. Перевагами оформлення митних декларацій в електронній формі є: значне скорочення витрат часу на проведення митного оформлення, усунення суб'єктивного фактора при його здійсненні та загальне спрощення процедури оформлення товарів і транспортних засобів в митному відношенні. Декларування товарів з поданням митному органу електронної митної декларації доступне усім підприємствам, що перебувають на обліку у митних органах та посадових осіб яких мають засоби електронного цифрового підпису. Такі нововведення діяльності митних органів створюють привабливі умови для залучення інвестицій в країну та сприяють розширенню сфери зовнішньоекономічної діяльності.

Проблемам спрощення податкового і митного адміністрування та підвищення ефективності регуляторного митного режиму для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності присвячені дослідження О. Амоші, В. Ляшенка,

Н. Осадчої, Т. Корневої та інших. Вчені стверджують, що для держави актуальною є проблема подальшого реформування системи адміністрування податків, що потребує позбавлення від складності регулюючих норм, різночитання законів, покращення відносин між платниками податків і податковою службою [9, с. 95–98; 10, с. 139–142].

За нашим розумінням митний режим має враховувати інтереси підприємців-суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та інтереси держави. В практичному плані об'єднання зазначених протилежних інтересів є досить проблематичним, оскільки вони не завжди співпадають.

Раціональна модель взаємовідносин держави та підприємця має передбачати задоволення суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності сприятливими умовами щодо реалізації митних режимів та забезпечення економічних інтересів держави. Нарощування обсягів зовнішньоекономічної діяльності суб'єктами у цій сфері потребує оптимізації митного оподаткування в напрямку його зменшення, зниження нетарифних бар'єрів, збільшення швидкості митного контролю та оформлення. Загальними принципами митних процедур мають бути [10, с. 139–142]: забезпечення прав та інтересів громадян, що охороняються законом; ефективність процедур; законність; рівність учасників процедур перед законом; поєднання охорони інтересів особистості і держави у митних відносинах; презумпція добропорядності та правомірності дій громадян при переміщенні товарів та транспортних засобів через митний кордон; взаємна відповідальність суб'єктів митних правовідносин при здійсненні митних процедур; єдиний підхід до розробки та здійснення митних процедур; доступ громадян до публічної інформації; викладення мотивів (зобов'язує митні органи пояснювати громадянам підстави та обставини прийняття рішення, яке позбавляє або обмежує права громадянина щодо переміщення товарів та інших предметів через митний кордон України); право вибору митного режиму (надається виключно особі, яка переміщує товари, предмети чи транспортні засоби) тощо.

Практична реалізація зазначених принципів митних процедур покликана і дозволяє досягти компромісу у забезпеченні інтересів

суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та інтересів держави на підставі здійснення прозорості митних процедур. З врахуванням зазначеного, згідно проекту «Державної програми активізації розвитку економіки на 2013–2014 роки» (на її впровадження в 2013 році планується виділити 30,0 млрд грн) очікується, що реалізація її складових (в першу чергу зменшення імпортозалежності та стимулювання експорту) дозволить наростити у 2013 році обсяги виробництва експортно-орієнтованої продукції на суму близько 3,0 млрд дол. США. Освоєння цих коштів виступатиме основою та певною гарантією подальшого розвитку і активізації співпраці суб'єктів господарювання країни з зарубіжними партнерами на засадах позитивної динаміки збільшення товарообігу та залучення значного невикористаного потенціалу.

Висновки. Вищерозглянуте дає підстави стверджувати, що в організаційно-адміністративному та законодавчо-нормативному плані в державі створені відповідні умови для реалізації суб'єктами підприємницької діяльності свого права на здійснення зовнішньоекономічних відносин. Зазначене підтверджується зростанням обсягів здійснення підприємствами України експортно-імпортних операцій на зовнішньому ринку та розширенням його територіально-географічного простору. Відповідно до цього вважається, що основним завданням для митних органів має бути розробка та впровадження адміністративної та правозастосовної діяльності, що спрямована на забезпечення дієвих гарантій реалізації інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Організаційно-адміністративний механізм забезпечення прав суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності при здійсненні митних процедур

в прагматичному плані має передбачати своєчасне і регламентоване часовими рамками надання їм адміністративних послуг митними органами з врахуванням інтересів держави.

Перспективи подальших наукових розробок. В перспективі необхідними є подальші дослідження у сфері вдосконалення організаційно-адміністративного забезпечення ефективності функціонування митниць держави в частині сприяння здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктами господарювання.

Список використаних джерел:

1. Кіщак І. Т. Миколаївська митниця у забезпеченні зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання / І. Т. Кіщак, Ю. І. Кіщак, О. В. Божок // Актуальні дослідження економічного розвитку України. Матер. І Всеукраїн. наук.-практ. інтернет конф. — МНУ імені В. О. Сухомлинського. — Миколаїв, 2012. — С. 485 — 491.
2. Економіка України за січень-листопад 2012 р. // Урядовий кур'єр, 2013. — 3 січня.
3. Гриневич В. Старі методи керування не діють, а нові – ніяк не приживуться / В. Гриневич // Голос України, 2013. — 16 січня.
4. Гудов Я. Співробітництво України й Європейського союзу в галузі митної справи. / Я. Гудов // Підприємство, господарство і право. — № 11. — 2010. — С. 45—48.
5. Нитка В. Чопська митниця поповнила держказну на шість мільярдів гривень / В. Нитка // Голос України, 2013. — 18 січня; 9 квітня.
6. Мельник В. Хоч і не чути про «Контрабанда — стоп!» / В. Мельник // Урядовий кур'єр, 2013. — 9 січня.
7. Експорт «переважив» імпорт у Херсонських портах / Голос України. — 2013. — 12 лютого.
8. Кушнір Б. Мільярд від митниці / Б. Кушнір // Голос України, 2013. — 28 березня.
9. Амоша О. І. Проблеми спрощення податкового та митного адміністрування / О. І. Амоша, В. І. Ляшенко, Н. В. Осадча // Теорія та практика управління економічним розвитком. Матер. Міжнародн. наук.-практ. конф. Всеукрїн. спілки вчених-економістів. — Т. 2. — К., 2012. — С. 95 — 98.
10. Корнева Т. В. Процедури митного контролю як складова адміністративного процесу / Т. В. Корнева // Сучасні проблеми правової системи України. Зб. матер. III Міжнародн. наук.-практ. конф. КУП НАНУ. — К., 2011. — С. 139 — 142.

Исследованы объемы и тенденции экспортно-импортной деятельности субъектов во внешнеэкономической сфере Украины; определенные пути усовершенствования организационно-административного обеспечения таможенными органами их деятельности. Обоснованы общие принципы оптимизации таможенного контроля и оформления на основании последующего реформирования системы администрирования налогов с учетом интересов предприятий-субъектов внешнеэкономической деятельности и интересов государства.

Ключевые слова: таможня, таможенная процедура, экспорт, импорт, субъект хозяйствования, внешнеэкономическая деятельность.

The article analyses the investigational volumes and tendencies of subjects' export-import activity in the external economic sphere of Ukraine. It also investigates the certain ways of organizational administrative providing improvement of custom organs' activity. The general principles of custom control and registration optimization are grounded on the basis of following reformation of the administration system of taxes including the enterprises-subjects of foreign economic activity interests and the interests of the state.

Keywords: custom, custom procedure, export, import, subject of manage, foreign economic activity.